

Column⁷¹

KLAAS VOS

Wie ben ik?

'Gewoon jezelf kunnen zijn'. Met deze slogan ging de VVD onder aanvoering van Ed Nijpels de verkiezingen in, begin jaren tachtig. In die tijd kwam *HP/De Tijd* met een special getiteld: Het Ik-tijdperk. Het ego als centrum, uitgangspunt en doel van het leven op het maatschappelijk en politieke schild gehesen. Misschien is toen wel de grondslag gelegd voor het neo-liberalisme, spijkerhard geworden in de filosofie en economie van Ayn Rand: alleen wat goed is voor jou is pas ook goed voor anderen.

Ik kan het mis hebben, maar heeft dit denken nu ook niet een plek in de kerk veroverd, op de kansel, in het lied, in gebed, in het kerkblad.

Gewoon jezelf kunnen zijn: een kerkelijke welkomstformulering die ook in deze krant veelvuldig te vinden is. Mogen zijn wie je bent. Wij staan open voor iedereen die zich meldt. Wijd gespreide armen klaar voor een hartelijk ontvangst: wat kan daar nu tegen zijn, zegt u. En is het niet zo dat sociale druk en sociale controle verstikkend werken?

Mij gaat het om dat jezelf zijn. Kan dat en is dat wel zo heilzaam? Ik moet denken aan het versje van De Genestet: 'wees jezelf zei ik tot iemand, maar hij kon niet: hij was niemand'.

Welnu die kan dan ook niemand kwaad doen, zou je zeggen. Maar Abel Herzberg heeft in zijn naoorlogse boekje waarin hij tracht de geest van de nazibeuul te onttraadselen – Amor fati – aangetoond dat een 'niemand' vatbaar is voor giftig gedachtegoed, voor staalharde ideologie.

Van mijn gewezen echtgenote leerde ik dat de mens is als duizend mens. Dus welke laat zich gelden als ik mezelf ben, ervan uitgaande dat ik zelf meer ben dan een niemand? Berg je maar denk ik als er gezegd wordt jezelf te zijn! Dan wil ik soms ook wel iemand op zijn bek slaan! Of: dan heb je niet veel aan me, onzeker als ik ben. Of dan word je gek van mij als notoire zenuwlijder.

Ik, mijzelf en mijn eigen; ego en alter ego; zoveel stemmen van binnen en dan ook nog die van buiten die vat op me willen hebben. En als je de diepte hebt gekend van nachtmerries van roterende messen en verscheurende dieren kun je slechts roepen met de blinde aan de weg bij Jericho: Heer, ontferm u over mij! Verlos mij van mijzelf, bevrijd mij tot waarin ik het best tot recht en bestemming kom: kind te zijn van U! Bonhoeffer dichtte in de gevangenis:

Wie ben ik?

Ze zeggen me vaak:
je treedt uit je cel
rustig blij en zeker
als een burchtheer uit zijn slot.

Wie ben ik?

Ze zeggen me vaak:
je spreekt met de bewakers
vrij rechtuit en vriendelijk
als was je hun heer

Wie ben ik?

Ze zeggen me ook:
je draagt je zwarte dagen
evenwichtig en waardig
als iemand die gewend is te overwinnen.
Ben ik werkelijk wat anderen van mij zeggen?
Of ben ik alleen wat ik weet van mijzelf:
onrustig vol heimwee
ziek als een gekooid vogel
snakkend naar lucht als werd ik gewurgd
hongerend naar kleuren naar bloemen en vogels
dorstend naar een woord naar een mens dichtbij
trillend van woede om willekeur om de geringste krenking
opgejaagd wachtend op iets groots
machteloos bang om vrienden in den vreemde
moe en te leeg om te bidden te danken te werken
murw en bereid om van alles afscheid te nemen?

Wie ben ik? De een of de ander?

Ben ik nu de een en morgen de ander?
Ben ik beiden tegelijk?
Huichel ik voor de mensen
en ben ik in mijzelf een verachtelijk huilende zwakkeling?
Lijkt wat nog in mij is op een verslagen leger
wanordelijk vluchtend na de verloren slag?

Wie ben ik? Ik ben een speelbal van mijn eenzaam vragen.

Wie ik ook ben Gij kent mij, ik ben van U mijn God.

EXPOSITIE • PIET H. DE JONG BEELD WOUTER VAN DER TOORN, DAISY RANOE

Piet Hein heeft ook wat met je laptop te maken

Onze historie heeft lelijke kanten, van Piet Hein en zijn voormalige cultstatus, tot de geschiedenis van onze online-bestellingen. Een dubbeltentoonstelling roept vragen op over 'eeuwen geleden' en gisteren die aan het geweten blijven knagen.

Velen kennen hem van het kinderlied: 'Piet Hein, Piet Hein, Piet Hein zijn naam is klein, zijn daden bennen groot. Die heeft gewonnen de Zilver Vloot.' In die paar zinnen is de roemrijke geschiedenis van de zeevaarder uit Delfshaven beschreven. De verovering van de Spaanse zilvertroop in een baai bij Cuba, in 1628, maakte hem op slag beroemd. Een zeeheld met een cultstatus was geboren. Uitingen van die status zijn het standbeeld dat Piet Hein (1577-1629) kreeg in Rotterdam, maar meer nog het praalgraf in de Oude Kerk in Delft, waar hij op het eind van zijn leven woonde. Zijn standbeeld werd, in 2020, beklad door antislavernij-demonstranten. Zijn grafmonument, bestaande uit verschillende soorten natuursteen, is ernstig aangetast door zoutkristallen. De restauratie van het monument dat kunst-historische waarde heeft, is in volle gang. Een medewerker van het bedrijf *Meester In* uit Ameide, dat de restauratie uitvoert, vindt het 'een grote eer' dat hij het monument mag herstellen. Hij laat zien hoe het verzouten leidt tot een dikke scheur in een van de pilaren van het praalgraf.

Het zal nog meer dan een jaar duren voordat het monument weer in kerk staat te pronken. Ondertussen kunnen bezoekers via een kijkgat in de houten schutting even gluren naar de werkzaamheden rondom het immense grafmonument. De protestantse gemeente van de Oude Kerk grijpt de restauratie van Heins graf, dat tien jaar na zijn dood werd onthuld, aan om het verhaal van de zeevaarder zorgvuldiger te vertellen. Een vertelling op het scherp van de snee, vertelt pr-medewerker Wouter van der Toorn. De tentoonstelling vindt plaats in het jaar dat de burgerlijke gemeente Delft her-

Over de doorwerking van het slavernijverleden in het heden gaat de expositie 'De Dicht-bij-je-bed-show' in de noordbeuk van de Oude Kerk in Delft.

denkt dat het actief deel had aan het slavernijverleden van Nederland. Recent historisch onderzoek heeft aangetoond dat de Delftse geschiedenis een 'lelijke kant' heeft, zoals burgemeester Marja van Bijsterveld het formuleerde.

balanceren

De Oude Kerk grijpt die beladen geschiedenis aan om het oude verhaal van de verering van zeehelden in een nieuw historisch jasje te steken. 'Dat is een balanceeract', zegt Van der Toorn. 'We hebben best wat heftige reacties gekregen.' Enerzijds van mensen die vinden dat we meedoen met de verering van de oude helden. Ze verwijzen bijvoorbeeld naar de banieren die Piet Hein veroverde op de Spaanse vloot, en die boven het praalgraf te zien zijn. Anderzijds zijn er mensen die de koppeling van zeevaarder Piet Hein aan moderne vormen van slavernij niet kunnen volgen. 'Het is bij het maken van de toelichtende bordjes echt op eieren lopen', vertelt Van der Toorn. Soms zijn er wel negen versies gemaakt voor de toelichting werd geprint.

De protestantse gemeente van de Oude Kerk is ervan overtuigd dat de kerk een goede en veilige plek is om het gesprek over het verleden aan te gaan. Een verleden waarover het laatste woord nog lang niet is gesproken. Dat is precies de bedoeling van de tentoonstelling over Piet Hein én van de opstelling over moderne slavernij, gemaakt door beeldmaker Daisy Ranoe. Ze werkte samen met International Justice Mission, een ngo die mensenhandel en uitbuiting bestrijdt. Piet Hein was een commandant met aandacht voor zijn bemanning, die mededogen had voor inheemse volken en tot slaaf maakten. Hij

zette zich in voor hun genezing en wilde ze vrijkopen. Piet Hein stierf in 1629, terwijl de grootscheepse trans-Atlantische slavenhandel, waar Nederland via de West-Indische Compagnie aan meedeed, pas in 1637 begon. Ergo, Hein kan niet betrokken zijn geweest bij die mensonterende handel in mensen. Dat is waar, maar het is niet het hele verhaal van de makers van de Piet Hein-tentoonstelling. 'Slavernij en mensenhandel waren onderdeel van het systeem waarin Piet Hein leefde en werkte', vertelt de toelichting. Hoe dat zit? De enorme som geld die Hein buitmaakte op de

Een enorme berg kartonnen dozen verbeeldt hoezeer de mens nooit genoeg heeft aan spullen.

Spanjaarden gaf de WIC de mogelijkheid een oude wens te vervullen, namelijk een eigen kolonie in Brazilië te stichten. De cultstatus van Hein werd benut en ingezet om de koloniale acties van de Republiek te promoten. Zo was Piet Hein onderdeel van 'een politiek, economisch en cultureel systeem waartoe oorlog, kaapvaart, kolonialisme en slavernij behoorden'.

niet weglopen

En wat deed de kerk? Die spannende vraag ontloopt de tentoonstelling niet. De toelichting zegt dat de 'protestantse kerk dat verleden van slavernij met zich meedraagt en er niet voor

wegloopt'. Uit recent onderzoek bleek dat de diaconie van de kerk aandelen had in de VOC en de WIC. Ook gingen predikanten en geestelijke verzorgers mee op de schepen van deze multinationals die de wereld bevoeren en veroverden. Predikanten die zelf ook slaven hadden. Toch was het hebben van slaven ook destijds niet onomstreden. Er waren tegenstemmen, al was de teneur in de zeventiende en achttiende eeuw dat slavernij gelegitimeerd was. Nu laat de protestantse gemeente een ander geluid horen. 'De Bijbel leert onrecht eerlijk te benoemen, aan te kaarten en te bestrijden. Ook dat van voorouders, zeker als het verleden nog zo doorwerkt in het heden.' Over die doorwerking in het heden gaat de expositie 'De Dicht-bij-je-bed-show' in de noordbeuk van de Oude Kerk. De opstelling van beeldmaker Daisy Ranoe en de verhalen van kinderen die gedwongen zijn tot moderne slavernij, zijn confronterend. Wie durft zich de vraag te stellen waar de grondstof voor de batterij in zijn telefoon en laptop vandaan komt? Wereldwijd zijn er zo'n vijftig miljoen, veelal jonge mensen, slachtoffer van moderne slavernij.

Een systeem dat mede in stand wordt gehouden door de westerse consument, die almaar meer wil. Een enorme berg kartonnen dozen verbeeldt hoezeer de mens nooit genoeg heeft aan spullen. Beide tentoonstellingen roepen bij de bezoekers heel wat vragen op, vragen die aan het geweten knagen. Tenminste als je de moed hebt jezelf te confronteren met die 'lelijke kant' van de geschiedenis. Of die geschiedenis nu lang geleden gepasseerd is, óf in het heden, wanneer je net weer een online-bestelling hebt gedaan. ■

Daisy Ranoe brengt lastige thema's dicht bij het publiek.

Piet Hein: de dood van een zeeheld

De dichtbij-je-bed-show
DUBBELTENTONSTELLING TE ZIEN TOT EN MET 14 SEPTEMBER IN DE OUDE KERK VAN DELFT